

ISSN 1309 565X

9 771309 565002

YENİ TÜRK EDEBİYATI

6

EKİM 2012

ŞİİRDE 'TEMA' KAVRAMI ÜZERİNE

Selçuk Çıkla*

REFLECTIONS ON THE CONCEPT OF "THEME" IN POETRY

ÖZ: 'Tema', Türk edebiyatına XIX. yüzyıldan itibaren girmeye başlayan Batı kaynaklı terimlerden biridir. Temanın bazı metin tahlili çalışmalarında asıl anlamından uzak bir anlamda veya başka bir terimin yerine kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca terimin sınırlarının hâlâ tam olarak çizilmediği, bazı çalışmalarda *konu* ve 'tema' terimlerinin birbirine karıştırıldığı da açıktır. O sebeple bu makalede "şiirde tema" terimi hakkındaki yanlış bilgi ve algılamalar üzerinde durulmuş, terimin sınırları doğru ve tam olarak çizilmeye çalışılmış, 'konu' ve 'tema' terimlerinin birbirlerine karıştırıldığı noktalara temas edilmiştir. Bu makalede ayrıca şiirlerin temasını tespit ederken izlenmesi gereken iki önemli yöntem, "Anahtar Kelime Seçimi Yöntemi" ve "Anlam Birlikleri Arasındaki İlişkileri Tespit Yöntemi" üzerinden bir uygulama da yapılmış, "şiirde tema ve tespiti" konusunun daha anlaşılır olması sağlanmaya çalışılmıştır. Makalede ulaşılan yeni tespit ve sonuçlar ise "Sonuçlar" başlığı altında sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Konu, ana fikir, tema, şiirde tema, temayı tespit yöntemleri.

ABSTRACT: The term 'theme' is a word of western origin and has been used in the studies on Turkish Literature since the 19th century. In textual analyses, however, it is seen that the term theme is either misused as having a different meaning than that of its origin, or the term is simply employed in place of another term. It is also observed that there is no accord on the definition of the 'term', and 'topic' and theme are confused in some studies. For this reason, this paper deals with the misconceptions of the term 'theme' in poetry and tackles with the distortions in its meaning, also searching for more appropriate and reliable boundaries of its de-

* Doç. Dr., Erzincan Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

finition. The study also highlights the points where the terms topic and theme are jumbled with each other. In this article, so as to identify the theme in a poem, we also applied two important methods: "The Method of Choosing Key Words" and "The Method of Establishing the Relations among the Units of Meaning." The study also tries to develop a strategy of "how to recognize and identify the theme." The new findings and results are presented in the "Results" section.

Key Words: Main Idea, Topic, Theme, Theme in Poetry, the Methods of Establishing the Theme.

Giriş

Edebiyatımıza XIX. yüzyıldan itibaren girmeye başlayan Batı kaynaklı bazı terimlerin tam karşılığının zihinlerde doğru yer edinmemiş olduğu görülmektedir. Bu sebeple edebiyat araştırması ve metin tahlili çalışmalarında bu terimlerin bazen asıl anlamından uzak bir bağlamda veya başka bir terimin yerine kullanıldığı durumlarla sık sık karşılaşılmaktadır.¹ Bazı kaynaklarda 'izlek' olarak adlandırılan 'tema' da bu tür terimlerden biridir.

'Tema' ya da 'tem' (Yun. thema, Fr. theme), özellikle metin tahlillerinde kullanılan terimlerden biridir. Ancak terimin sınırlarının hâlâ tam olarak çizilmediği, 'konu' ve 'tema' terimleri hakkında bilgi veren bazı kaynakların kendi içinde çelişkiye düştüğü görülmektedir. Söz gelişi Emin Özdemir'in *Yazınsal Türler* adlı kitabında yer alan "Konu ve Tema" başlıklı bölümde bazı isabetli yorumlar yapılmış olmakla birlikte, hem eksik ve yanlış hem de çelişkili bilgi ve yorumlara rastlanmaktadır.² Bu tür örneklerin yanı sıra çoğu araştırmacının temayı "konu" yerine kullandığı da bilinen bir durumdur. Diğer taraftan eksik, yanlış ve çelişkili bilgi veren bazı sözlüklerin ve hatta bir şairin şiirlerindeki temaların dökümünü yapmak iddiasıyla ortaya çıkan bazı yazıların³ bile terim üzerine yoğunlaşarak temayı doğru algılamak çabasının çok uzağına düştüğü açıkça görülmektedir. Bu sebeple bir şiirin temasını tespit ederken dikkat edilmesi gereken hususlar üzerine eğilmeden önce birbiriyle karıştırılan "konu", "ana fikir" ve "tema" terimlerinin nasıl anlaşılması gerektiği ve sınırları üzerinde kısaca durmak yerinde olacaktır.

¹ Mehmet Önal, "Yeni Türk Edebiyatında Terimleşme ve Tematik Yapı Meselesine Dâir Düşünceler", *Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı*, 1998, s. 271-279; Mehmet Önal, *Yeni Türk Edebiyatı-En Uzun Asrın Edebiyatına Teorik Bir Yaklaşım*, (2. Kitap), Akçağ Yayınları, Ankara 2009, s. 160-169; Mine Mengi, "Divan Şairinin Dilindeki Edebiyat Terimleri", *Divan Şiiri Yazıları*, Akçağ Yayınları, Ankara 2000, s. 15-16.

² Bk. Emin Özdemir, *Yazınsal Türler*, Bilgi Yayınları, Ankara 2002, s. 18-23.

³ Bu tür yazılardan biri için bk. Hidayet Karakuş, "Nâzım'ın Şiirinde Temalar", *100. Doğum Yılı Dönümünde Nâzım Hikmet'e Armağan*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002, s. 21-114.

“Konu” Terimi

Bütün konuşmaların ve yazılı metinlerin bir konusu vardır. Konuşan veya yazan kişi –kısa veya uzun, açık veya kapalı– muhakkak bir konu üzerinde durmaktadır. O halde ilk önce bu kadar geniş bir kullanım alanına sahip olan “konu”nun edebî metinlerdeki karşılığı üzerinde durmak gerekir.

‘Konu’ her şeydir aslında. Yani “Dünyada bulunan her şey şiire konu olabilmektedir.”⁴ Gerçekten de evrende, insan hayatında, duygu ve düşünce dünyamızda var olan her şeyin konuşma ve yazıların konusu olarak karşımıza çıktığı görülmektedir: Güneş, deniz, toprak gibi cansız varlıklar; anne, sevgili, çocuk gibi canlı varlıklar; hürriyet, şehitlik, iman gibi kavramlar; özlem, yalnızlık, aşk gibi duygular; vatan bilinci, tarih şuuru, millet anlayışı gibi düşünce ve anlayışlar; kavga, savaş, evlilik, seyahat gibi belli bir zaman diliminde gerçekleşen olaylar; yani her şey aslında bir konudur. Ancak bu kelimeler, salt bu hâleriyle, tek başlarına soğuk, cansız ve içi boş-tur. Çünkü kelimeler ve cisimler, yalın hâleriyle duygu ve düşünceden çoğunlukla yoksundurlar. Onları anlamlı kılan insanların belli bir anda onlara yüklediği değerdir, anlamdır. Yani varlıklar ve mefhumlar insan hayatındaki yerleriyle değer kazanırlar.

İnsanın ilgi alanına giren herhangi bir varlık, mefhum veya olaya üç meleke tarafından değer biçilir: “Duygu, düşünce ve hayal”. İnsanlar bütün konuşma ve yazılarında, şairler de bütün şiirlerinde duygu, düşünce ve hayallerinin ağına takılan varlık veya mefhumları, durum veya olayları konu edinirler. Ancak “Konu, bir bakıma şiirin üretilmesinde bir çıkış noktasıdır. Konu, amaç değil, araçtır.”⁵

İnsan hayatında her şey bir konuşmanın veya bilgi-haber-yorum nitelikli bir yazının konusu olabilirken edebî metinlerde durum tam anlamıyla böyle değildir. Edebî metinlerde sanatkâr düşünceden ziyade duygu-sezgi-hayal melekelerini harekete geçirir. Bu da o soğuk, cansız ve içi boş konuları sıcak ve canlı kılar, duygu giydirmiş bir yapıya kavuşturur. Yani edebî metinlerde eseri güzelleştiren, okura estetik haz veren konu değildir asla,⁶ o konunun işlenişidir/üslubudur; çünkü “Şiirin değeri konuyla değil, konuyu işleyiş biçimiyle ölçülür”.⁷ Aynı konuda binlerce metin yazılmış olmakla birlikte, bunların işlenişçe birbirinden ayrıldığı ve her birinin farklı bir estetik yapı ve güzelliğe sahip olduğunun görülmesi hep üslupla ilgilidir. Bu âdetta Jean-Paul Sartre’ın “sahici sanat” dediği “nesnelliğin türlü görüntüşleri altından ken-

⁴ Mustafa Özbacı, “Şiire ve Şâire Dair Bazı Notlar”, *Kültür Köprüsü*, Akçağ Yayınları, Ankara 2000, s. 94.

⁵ Nurullah Çetin, *Şiir Çözümleme Yöntemi*, Öncü Basımevi, Ankara 2003, s. 16.

⁶ “Sanat eserlerinde konunun tek başına hiçbir estetik değer taşımadığını anlamak güç bir iş değildir.” Suut Kemal Yetkin, *Edebiyat Konuşmaları*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1993, s. 33.

⁷ Çetin, age., s. 16.

dini belli eden bir öznellik”⁸ ile başarılabilmektedir. Diğer bir deyişle “Dünyada, hakkında söz söylenmemiş şey yok gibidir. Önemli olan, işlenen konu ya da imajın daha değişik bir tarzda ifade edilmesidir.”⁹ Bu farklı ifade ed(il)iş kendini en çok “üslup” ve “tema”da gösterir.

Şiirde tema konusuna “Yahya Kemal, şiirlerinde tema olarak tarih, din, insan, sosyal hayat, zaman gibi konuları işlemiştir.” cümlesinde olduğu gibi çok bilinçsizce yaklaşıldığına sık sık şahit oluruz. Ancak söz gelişi bu cümle bile bize önemli bir çıkarım imkânı sunmaktadır. Bu cümlede “tarih, din, insan, sosyal hayat, zaman” hem tema hem de konu olarak gösterilmiş. Dikkat edilirse cümlede “...tema olarak tarih, din, insan, sosyal hayat, zaman gibi konular” işlenmiştir deniyor. Aslında bunlar birer konudur. Konular bir varlık, durum, olgu, olay, tarihî vak’a vs. olabilir. Bu konuların herhangi bir yönünün öncelikle şairin kalbinde, zihninde veya hayalinde canlandığı, şaire doğan bu his ve düşüncelerin de daha sonra sanatkar tarafından işlendiği bir gerçektir. Yani edebî eserin yaratılması sürecinde, başlangıçta şairin ruh dünyasında o şiirin yazılmasına sebep olan konu değil, temadır. Kısacası şair ilk önce, söz gelişi, “Ölüm konusunda bir şiir yazayım.” demez. Günün birinde, belli bir anda ölüm ile ilgili zihnine hücum eden, duygularını harekete geçiren, hayallerini ufuklandıran bir hâli/duygulanışı/düşünüşü (temayı) kelimelere dökemediği, yaşadığı o anı anlatabildiği kadar yansıtmaya çalışır. Gerçek şiir “Haydi, boş kaldım, şimdi şiir yazayım.” diye yazılmadığı, muhakkak belli bir ruh hâlinin tesiriyle doğduğu için tema şairde uyanan bu ruh hâlinde başka bir şey değildir aslında. Böylece ilk önce temanın var olduğu, yani ilk önce temanın şairin zihninde veya kalbinde, hayalinde veya hatırasında şiirleştiği, sonra da kâğıda döküldüğü; şiirin temasının alanına giren varlık, mefhum, duygu veya düşüncenin de daha sonradan konu olarak nitelendirilmesi gerektiği unutulmamalıdır.

“Ana Fikir” Terimi

Nesir gibi şiir de duygu ve düşüncelerle oluşturulur. Ancak bir karşılaştırma yapıldığında duygu daha çok şiirin, düşünce ise daha çok nesrin yaratılmasında ağırlıklı rol oynar. O sebeple ‘ana fikir’, düşüncelerin işlendiği metinlerde söz konusudur.

“Bilindiği gibi, roman ve hikâye gibi anlatma esasına dayanan metinlerde yazarın söylemeye, okurun da varmaya çalıştığı nihâi bir yer, edebiyat terminolojisiyle söylersek, bir ‘ana fikir’ vardır. Yazar, bütün o sayfalar süren yazıları, bu yazılarda görüntülediği nesne/ler, insan/lar ve icat ettiği olayları, bu olayların ortaya çıkması

⁸ Jean-Paul Sartre, *Edebiyat Nedir*, çev. Bertan Onaran, Can Yayınları, İstanbul 2005, s. 43.

⁹ Mustafa Özbacı, “Şiir Üzerine Düşünceler”, *Kültür Köprüsü*, Akçağ Yayınları, Ankara 2000, s. 124.

için icat ettiği sebepleri (olay örgüsü) ve durumları, bunlar arasında kurmuş olduğu ilişkileri sırf bu ana fikri göstermek/ihsas ettirmek için, okur da zihnini yoran bu kompleks yapıya 'ana fikir'e ulaşmak için katlanır. Şiir söz konusu olduğunda ise aynı kompleks yapı şairin 'tema' dediğimiz yeri ihsas etmek, okurun da 'tema' denilen yere ulaşmak için katlandığı bir şeydir."¹⁰

'Ana fikir', terimi oluşturan kelimelerden de anlaşılacağı üzere bir yazının asıl/temel fikridir, yani o yazının yazılmasına sebep olan fikirdir. Hiçbir yazar bir yazıya durup dururken başlamaz; onu huzursuz eden veya mutlu edecek olan, o yazıyı kaleme alması için onu harekete geçiren bir sebep mutlaka vardır. Kısacası metinlerde yazarlar çoğunlukla farklı düşünce veya duygular üzerinde dururlar, ancak yine her metinde yoğun olarak işlenen bir fikir mutlaka bulunur. Dikkatli bir okur bu ana fikri rahatlıkla yakalayabilir.

"Tema" Terimi

'Tema' terimi hakkında sağlıklı bir bakış açısına sahip olan bütün araştırmacı ve yazarlar temanın konu ve ana fikirle aynı şeyi ifade etmediği noktasında birleşmektedirler.¹¹ Aşağıda konu, ana fikir ve temanın ayrımı noktasında çok sade olan bu görüşlerden yalnızca ikisine yer verilmiştir:

1

"Genel olarak sanatın, özel olarak şiirin terimi olan tem, tema kavramı ile nesirdeki ana fikir kavramını karıştırmamak gerekir. Tema, bir şiir veya nesir yahut musiki eserinde 'işlenen, geliştirilen bir buluş, bir görüş veya düşünüşdür.' Her şiirin bir ana teması vardır; ancak o tema, şiirin başlığında ifade edilmiş veya bir mısraya yerleştirilmiş olabileceği gibi şiirin bütününe sindirilmiş de olabilir. Ana tema terimi ile, şiirin dokusunu ören, şiirdeki duygu, hayal ve fikir bütünüünün ifadesi olan gerçek muharrik unsurunu kastediyoruz... Şairin hayal, duygu ve fikirlerinin odaklaştığı, fikri his ve hayale bağlayan unsurların işaretlendiği kavram veya durum, şiirin ana temasıdır."¹² (Burada, fikir ağırlıklı şiirlerde de ana fikrin bulunabileceğini belirtmekte fayda vardır. Bu tür şiirlerde ana fikir ile temanın aynı veya benzer olduğu da dikkatlerden kaçmaz zaten.)

¹⁰ Ahmet Cüneyt İssı, "Çile'nin Ukde'si: Uyanıklığın Çilesi", *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, S 63, Mayıs 2005, s. 46.

¹¹ Turan Karataş, *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, 2. b., Ankara 2004, s. 467; Hasan Boynukara, *Modern Eleştiri Terimleri*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1997, s. 231.

¹² Sadık Kemâl Tural, "Şiirin Dünyasına Yaklaşmak III", *Konevî*, S 13, Ekim 1983, s. 7.

2

“theme: Bir çalışmanın teması onun konusu değil; eserde dolaylı veya dolaysız olarak ifade edilen merkezî fikirdir.”¹³ (Bu tanımda geçen “bir çalışma”dan kasıt, daha çok nesir türünden çalışmalardır.)

Bu görüşlerden yola çıkarak, bir edebî eserde “ilk kelimedenden son kelimeye kadar hangi duygu ve düşünce üzerinde durulduğu (tema); hangi mesele, gözlem, olay veya intibain ele alındığı (konu) ve okuyucuya ne söylendiği (mesaj)”¹⁴ verir. Bu noktada ana fikrin, düşünce ağırlıklı metinlerde söz konusu olduğunu tekrar belirtmekte yarar vardır.

‘Tema’, en yalın ifadesiyle herhangi bir konunun şairin hayal, duygu ve düşünce dünyasındaki görünümüdür ve belli bir ruh hâlinin yansıması şeklinde tezahür eder. Konular nasıl genel ve evrenselse, temalar da tam aksine özel ve belli bir ana, belli bir ruh hâline tekabül ederler. Bu konuda Berna Moran’ın şu düşünceleri önemlidir:

“Bir şiirin anlamı o şiirdeki bütün öğelerin bir araya gelmesi ile belirlenir. Duygunun anlatılması o sözcüklerin ancak o şekilde örülmesi ile kabil olur. Onun için şiiri düz yazıya çeviremeyiz; ya da ‘şair burada ölüm korkusunu anlatıyor’ demekle şairin dile getirdiği duyguyu anlatmış olmayız. Ölüm korkusu genel bir şeydir, bunu anlatan birçok şiir vardır ve her birinde –eğer gerçek sanat eseri iseler– bu duygu farklıdır, bir bireyliğe sahiptir, tek ve somuttur.”¹⁵

Bu noktada, söz gelisi “ölüm” konudur, ancak bu konunun sadece Necip Fazıl Kısakürek’teki birkaç farklı tezahürü olan aşağıdaki beyit-şiiirler¹⁶ bile bir konunun aslında onlarca/yüzlerce farklı tema hâlinde yeniden üretilebileceğini göstermektedir:

Güzel Şey

Ölüm güzel şey; budur perde ardından haber...

Hiç güzel olmasaydı ölür müydü Peygamber?..

Nasıl

Başım çığlıklı çocuk, onu nasıl avutsam?

Ne yapsam da ölümü bir saatçik unutsam?...

Hüner

O demde ki, perdeler kalkar, perdeler iner,

Azrâile “hoşgeldin!” diyebilmekte hüner...

¹³ J.A. Cuddon, *Dictionary of Literary Terms & Literary Theory*, Penguin Books, London 1999, s. 913.

¹⁴ İsmail Çetışli, *Edebiyat Sanatı ve Bilimi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2008, s. 74-75.

¹⁵ Berna Moran, *Edebiyat Kuramları ve Eleştirisi*, İletişim Yayınları, İstanbul 2008, s. 106.

¹⁶ Bu beyit-şiiirler için sırasıyla bk. Necip Fazıl Kısakürek, *Çile*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2005, s. 146, 148, 155, 158.

Hasret

Ölecek miyim, tam da söyleyecek çağımda
Söylenmedik cümlelerin hasreti dudağımda

Konular, metinlerin dışında, onlardan bağımsız olarak vardır. Çünkü konular gibi konuların varlık sebebi olan duygular, düşünceler, hayaller, hatıralar, olaylar, sorunlar, durumlar da metinlerin dışındaki varlık âleminin birer konusudur. Temalar ise konunun ve o konuya uygun kelimelerin (dil) işlenmesi ve estetize edilmesiyle ortaya çıkan ve sadece o metinde o şekliyle ele alınmış olan birer olgudur. Yani edebî zevki sağlayan unsur, metni oluşturan konu da değildir metnin dışındaki dil de. Estetik hazzı veren asıl unsur; konunun işlenişi, dilin kullanılışı, dolayısıyla da temanın ele alınış biçimidir. Her edebî eserde bir veya birkaç konu sanatkarın hayal, duyu ve düşünce dünyasının yardımıyla ve dil birliklerinin orijinal sunuluşuyla farklılaşmış, başkalaşmış ve estetize edilmiş bir temayla karşımıza çıkar. Metni okura 'güzel' gösteren, bildiği kelimelerden şairin yaptığı olağandışı terkip ve yine bildiği bir konunun canlı, estetik, sıradışı bir yeni yapıya, yani temaya kavuşturulmuş olmasıdır. (Şiiri güzel kılan ne söylendiğinden daha çok nasıl söylendiğidir. Çünkü belli başlı yüksek değerler üzerine nice şiirler yazılmış, ancak bunlardan çok azı her okur tarafından sevilen, okunan, okunduğu zaman estetik haz alınan şiirler olarak ünlenmişlerdir. Demek ki şiiri güzel kılan veya şiirde söyleneni değerli, aşkın, coşkulu, güzel gösteren konu değil; söyleyiştir, dilin kullanılışıdır, diğer bir deyişle konunun temalaştırılmasıdır.)

Şiirin; çoğunlukla şairin hissettiği özel bir duygunun, zihnini meşgul eden özel bir düşüncenin, kurduğu özel bir hayalin yansıması olduğu, yani şiirin varlık sebebi/ çıkış noktası şairin yoğun olarak yaşadığı bu duyu, düşünce veya kurduğu hayal olduğundan; temayı bulmak için şairin eserini yaratmadan önceki veya yaratırken içinde bulunduğu ruh hâlini yakalamak gerektiği açıktır. Ancak okurlar olarak şiirin doğuşunu hazırlayan şartları yaşamadığımız gibi, şairin duyu, düşünce ve hayal coşkunluğundan da çok uzak olduğumuz bir gerçektir. Ayrıca bulduğumuz temayı karşılayan birkaç kelimenin de o yaşanmışlığı ifadeden ne kadar uzak olduğu aşikârdır. Bütün bunlar bizi temanın doğru olarak tespit edilse bile, her zaman tam olarak anlatılamayacağı sonucuna götürebilir.

Şairi harekete geçiren, şiirin yazılmasına yol açan temanın bulunmasında en çok dikkat edilmesi gereken nokta, şiirin yapısını oluşturan birimler arasındaki ilişkilerdir. Bir şiir; kelimeler, kelimelerin bir araya gelmesiyle oluşmuş dizeler ve dizelerin bir araya gelmesiyle oluşturulmuş birimlerden meydana gelir. Ayrıca şiirin ahenk unsurları ve anlam dünyasına katkıda bulunan edebî sanatlar da metnin yapısını oluşturan bütünlüğün birer ögesidir. Yalnız şiirin teması daha çok anlam ilişkileri yardımıyla bulunur. Şairin belli bir duyu, düşünce veya hayali anlatırken seçtiği kelimelerden birçoğu

kaçınılmaz olarak temayla ilgili olur. Bu kelimelerin, içine yerleştirildikleri dizelerin anlam yüklerinin birleşimi, yani şiirin birimlerinde yoğunlaşan anlam birlikleri arasındaki ilişkiler okuru metnin temasına götürür. İşte şiirin yapısını “meydana getiren birimlerin kesiştiği, birleştiği anlam değerinin en kısa ve yalın ifadesi temadır.”¹⁷ Şerif Aktaş bu fikrinin yanı sıra başka bir çalışmasında da şu açıklamaları yapmaktadır:

“Metni meydana getiren birimler arasındaki ilişki ağının en kısa ve kesin ifadesi, okuyucuyu tema ile karşı karşıya getirir. Yani birimler, tema etrafında birbirlerini tamamlayarak birleşirler; böylece de organik bir bütüne vücut verirler. Her eserin bir teması vardır. Bu tema, az önce sözü edilen birimlerdeki yan temalarla beslenir. Tema, eser dışında soyut bir kavramdır. Yaşama sevinci, ölüm korkusu, gurbet duygusu, kadın aşkı, hayvan sevgisi, geçmiş özlemi, gelecek endişesi, kıskançlık, mertlik, cömertlik ve benzeri kavramlara tema denir. Bunlar insanın insan olması bakımından yaşadığı ve tanıdığı ortak hallerin genel adıdır.”¹⁸

Tema bazı şiirlerde çok açık bir şekilde görülür, anlaşılır, bulunur; ancak bazı şiirler de vardır ki bunlarda tema çok karmaşık bir yapıda sunulmuştur. O sebeple bu tür şiirlerin temasını tespit etmek için çok fazla kafa yormak gerekir. Diğer taraftan bazı şiirlerde temanın bir dizede açıkça ifade edilmiş olduğu, bazı şiirlerde de temayı çağrıştıran ifadelerin şiirin bütününe yayılmış bir şekilde bulunabileceği unutulmamalıdır.

Bir eserde bazen bir değil, birkaç temanın işlendiği görülür. Okur, bu tür metinlerde bir tema üzerinde karar kılamaz. İnsanın ruh dünyasının anlaşılmazlığı, karmaşıklığı, değişkenliği, özellikle sanatçıların ruh dünyalarında yaşadıkları çelişkilerin, belirsizliklerin, değişkenliklerin, coşkunluk ve taşkınlıkların, bedbinlik ve huzursuzlukların daha derin olduğu dikkate alındığında, yoğun bir duygu ve düşünce çatışması anında kâğıda dökülmüş olan bir metnin temasını tam olarak tespit zorlaşacağı gibi, bazen de bu tür metinlerde birden fazla tema aramak durumunda kalınır. Yani tema, sanatçının belli bir anda duygu ve düşünce evreninde canlanan bir hâlinin, bir yaşantısının, bir duygu veya düşüncesinin ifadesidir. Tema, en basit tanımıyla şiirin söylediği/söylemek istediği şeydir.¹⁹ Çünkü şiirde ne söylendiğini anlamak biraz da ne söylenmek istendiğini yakalamakla olur.

Yazar ve şairler, bir metni oluştururken çoğunlukla belli bir noktada yoğunlaşan duygu ve düşüncelerinin özünü metne muhakkak aksettirirler. Bu anlamda tema; metnin çekirdeği, yani özü, bu özün ifadesidir. Sıradan insanlardan çok farklı bir dünyası olan sanatçının belli bir anda yaşamış olduğu bir olay, hissettiği bir duygu, aklına

¹⁷ Şerif Aktaş-Yakup Çelik-Mustafa Kardeşahin, *Lise Türk Edebiyatı 9*, Bilge Ders Kitapları Yayıncılık, Ankara 2005, s. 101; Şerif Aktaş, *Şiir Tahlili –Teori Uygulama–*, Akçağ Yayınları, Ankara 2009, s. 31.

¹⁸ Şerif Aktaş, *Şiir Tahlili –Teori Uygulama–*, s. 25.

¹⁹ Muhsin Şener, “Kolayı Seçme Rahatlığı”, *Şiir Odası*, S 2, 2000, s. 12.

gelen bir düşüncenin hamulesi olarak karşımıza çıkan bir metnin temasını doğru tespit etmek bazen hakikaten çok zordur. Okur artık ancak kendi hayatıyla, kendi duygu ve düşünce dünyasıyla, kültür ve birikiminin çağrışımlarıyla ilişki kurarak, bu iki dünya arasındaki benzerliklerden, yaşantı aynîliklerinden yola çıkarak metnin özünü bulmaya çalışır. Temayı bulmaya çalışırken daha çok aklını kullanır. Sanatçının hislerini anlayabildiği, onunla aynı veya benzer ruh hâline, anlık da olsa yaklaşabildiği kadarıyla o metnin temasını daha doğru olarak tespit edebilecektir.

'Tema' hem hikâye, piyes, roman gibi kurmaca düzyazılar hem de şiirler için söz konusudur. Bir yazarın eserlerinde bulunan "ana tema", "tek tema" dediğimiz belli başlı birkaç tema o sanatkârın ve eserlerinin merkezini oluşturur. Bu konuda Şerif Aktaş'ın, Halit Ziya'nın romanlarını Jean-Paul Weber'in 'mono-thematique' (tek tema) ve Leo Spitzer'in tekevvünî üslup incelemesinde sözünü ettiği 'etymon spirtuel' (temel güç)'den yararlanarak incelediği yazısında²⁰ dikkatlere sunduğu, bir yazarın eserlerinin tamamının bir veya birkaç tema etrafında toplanabileceği düşüncesi tematik incelemelerde dikkate alınması gereken önemli bir yöntemdir:

"Jean-Paul Weber, her sanatkârın bir veya birkaç teması olabileceğini, bunların da çocukluk hatıralarıyla alâkalı olduğunu, ama bu hatıraların her zaman şuur altında olmadığını, bilerek yaşamının ilk yıllarına da ait olabileceğini ifadeden sonra, 'köklerini çocukluk yıllarına salan bu temaların bir eşya, bir menkıbe, çocuk dünyasında ehemmiyeti olan bir hatıra ve hadisenin zihinde bıraktığı izler çevresinde teşekkül edeceğini' söyler. Her temanın da sayısız görünüşte kendisini hissettirdiğini belirtir."²¹

Burada "her temanın sayısız görünüşte kendisini hissettirmesi" ifadesi çok önemlidir. Çünkü sanatkâr, eserini çok çeşitli âmillerin etkisiyle oluşturur; ancak aslında bilinçaltı, çocukluk anıları, yaşam felsefesi onu hep birbirine yakın temaları bir merkezde toplamaya sevk eder. Ne var ki yine de okurlar her eserin temasının farklı olduğu izlenimine kapılırlar.

'Mono-thematique' ve 'etymon spirtuel' teorilerinden yola çıkarak bir yazarın, eserlerinde ağırlıklı olarak bir veya birkaç tema etrafında dönüp durduğunu görmemiz mümkündür.²² Bu yaklaşım, sadece yazarlar için değil, şairler için de geçerlidir. Bu konuda Ahmet Hamdi Tanpınar'ın dile getirdiği 'mythe personnel' (kişisel mit) düşüncesi de şairlerin bir veya birkaç tema etrafında hareket ettiklerini kabul eden bir yaklaşıma sahiptir. Tanpınar'a göre "Edebiyatta (theme), bir şâirin dünyası demektir". "Mythe personnel" temlerin etrafında teşekkül eder."²³

²⁰ Şerif Aktaş, "Halit Ziya Uşaklıgil'in Romanlarında Tema", *Türk Dili*, S 529, Ocak 1996, s. 107-115.

²¹ Aktaş, agm., s. 107.

²² Selçuk Çıkla, "Halit Ziya ve Mehmet Rauf'un Hayatları ile Romanları", *Dergâh*, S 142, Aralık 2001, s. 14-17.

²³ Turan Alptekin, *Bir Kültür Bir İnsan*, Nakışlar Yayınları, İstanbul 1975, s. 124.

'Tema', yazar veya şairin ele aldığı konuya nasıl baktığını gösterir. O sebeple tema, sanatkârın dünya görüşüne, sanat anlayışına, hayat felsefesine dair çıkarımlar yapmak noktasında önemli bir araçtır. Söz gelişi İstanbul'u konu edinmiş "Sis" ve "Bir Başka Tepeden" başlıklı şiirlere bakılarak Tefik Fikret ve Yahya Kemal'in İstanbul'a bakış açıları, şairlerin hayatlarındaki bedbinlik-mutluluk algısının yansımaları, hatta Tefik Fikret'in siyasî tercihleri ile iki şairin ruh dünyaları hakkında çıkarımlar yapılabilmektedir.

Bir Şiirin Temasını Tespit Ederken İzlenmesi Gereken Yöntemler

Bir edebî metnin temasının her zaman doğru bir şekilde bulunamaması veya zor bulunması "edebî eser-sanatkâr-yaratılış" arasındaki kompleks ilişkiden kaynaklanmaktadır. Bütünüyle bizim dışımızda gerçekleşen bu kompleks ilişkiyi çözmek mümkün değildir denemez elbette. Ancak bir metnin temasını bulmak, konusu veya ana fikrini bulmak kadar kolay değildir. O sebeple özellikle şiirin teması üzerine kafa yorarken bazı yöntemlerden yararlanmakta fayda vardır. Bu yöntemlerden biri, metnin temel duygu veya düşüncesini verecek ipucu niteliğindeki kelimeleri tespit etmektir.

Anahtar Kelime Seçimi Yöntemi

"Tema, şiirin yazılmasına yol açan his, davranış, düşünce veya hayali imleyen ve şiirin temel düşüncesini veren anahtar kelimeler aracılığıyla şiir boyunca geliştirilen, şiiri saran fikir veya duygu"²⁴ olduğundan şiirin özellikle anahtar kelimelerinin tespiti temanın bulunmasında çok önemlidir. Çünkü sadece şiirin yegâne yapı taşı değildir kelimeler; okuru metnin temasına, özüne götürecek olan da bu anahtar kelimeler veya kelime birlikleridir. Bu ögeler üzerine yoğunlaşan okur böylece şairin bu metni yazmadan önce veya yazarken nasıl bir ruh hâli içinde olduğunu sezebilecek ve metnin temasına yaklaşacaktır.

Cahit Sıtkı Tarancı'nın "Ölümden Sonra"²⁵ başlıklı şiirine bu yöneme göre kısaca bakmak yerinde olacaktır:

Ölümden Sonra
Öldük, ölümden bir şeyler umarak.
Bir büyük boşlukta bozuldu büyü.

²⁴ Diana Lyn Lopez, "Theme", 19.06.2012 tarihinde http://literalno4.tripod.com/themepoetry_frame.html adresinden erişildi.

²⁵ Cahit Sıtkı Tarancı, *Otuz Beş Yaş*, Can Yayınları, 7. b., İstanbul 1992, s. 134-135.

Nasıl hatırlamazsın o türküyü,
Gök parçası, dal demeti, kuş tüyü,
 Alıştığımız bir şeydi yaşamak.

Şimdi o dünyadan hiçbir haber yok;
Yok bizi arayan, soran kimsemiz.
 Öylesine karanlık ki gecemiz,
Ha olmuş ha olmamış penceremiz;
 Akarsuda aksimizden eser yok.

Her okur bu metni okuyup bitirdiğinde zihninde şiirin konusu ve teması hakkında hemen bir yargı oluşur. Çoğu okur ilk anda şiirin "ölüm" üzerine, yani ölüm konusunda yazıldığına karar verir. Ancak teması hakkında farklı farklı düşünceler ortaya çıkar. Kimisi şiirin başlığı ile ilişki kurarak temayı "ölüm sonrası", kimisi yaşamak ve ölüm kelimelerinden hareketle "yaşam ve ölüm", kimisi şairin içinde bulunduğu duygusal hâli kavramaya çalışarak "hayatın geçiciliği", kimisi de söz gelişindeki sondaki düşünce üzerinde yoğunlaşarak "dünya hayatında eser bırakılması gerektiği" düşüncesi olarak tespit edebilir. Bu şiirden farklı okurların temaya yönelik daha başka çıkarımlar yapması da mümkündür. Peki, öyleyse okurların tespit edeceği onlarca çıkarımdan hangisi doğrudur veya doğru kabul edilmelidir?

Yukarıda bir şiirin temasını doğru tespit etmek için metindeki anahtar kelimeleri belirlemek gerekir demiştik. Çünkü şair muhakkak ki şiirde yansıtmak istediği temel duygu veya düşünceye yönelik kelimeleri daha çok kullanmıştır. Bu şiirin anahtar kelimeleri metin üzerinde işaretlenmiştir (Bunlar arasında birkaç değişiklik yapılması mümkündür). Bu anahtar kelimelere bakarak, en başta şiirin iki kavram etrafında örüldüğü görülür: "Ölüm" ve "yaşamak". Şiirde her iki kavramla birebir ilişki kurabildiğimiz anahtar kelimeler ise şunlardır:

"Ölüm" (boşluk, bozuldu, hiçbir haber, yok, karanlık, gece, ha olmuş ha olmamış)

"Yaşamak" (büyü, türkü, gök parçası, dal demeti, kuş tüyü)

Bu kelime ve kelime gruplarına bakarak şiirin temasını ölüm veya yaşam kavramları etrafında şekillendirmek/belirlemek gerekir. Şair ölümle ilgili kelime ve kelime gruplarını daha çok kullandığına göre o zaman şiirin teması ölüm kavramı ile ilgili olmalıdır. Bundan sonra dizelere yoğunlaşılıp, dizeler arasındaki anlamsal ilişkileri yakalayarak şairin hangi duygu veya düşünceyi anlatmak için bu şiiri yazmış olabileceğini tespit etmeye çalışmalıdır.

Anlam Birlikleri Arasındaki İlişkileri Tespit Yöntemi

Bu yoğunlaşma sonucunda, dikkat edilirse şairin bu şiirde ne “yaşamın çekiciliği, güzelliği”, ne “ölüm korkusu”, ne de “hayatın geçiciliği” temalarını işlediği görülür.

Metnin bütününden anlaşılacağı üzere şair bir an öldüğünü düşünmüş. Ölünce, alıştığı o türkü artık duyulmamaya başlamış ve büyü bozulmuş, şair daimî bir gece içinde kalmıştır. Pencerenin olmadığı, arayan soran kimsenin kalmadığı karanlık bir yerdir burası. Buradan geriye baktığında ne yaşayanlar onu hatırlamakta ne de bir şeyler umduğu ölüm ona umduğunu vermektedir. O hâlde şairin hayattan da, ölümden de umduğunu bulamamış olması, daha doğrusu hayattan umduğunu bulamamış olması ile ölümden umduğunu bulamayacağına dair düşüncesi şiirde ağırlığını hissettirmektedir. Son dizede geçen “akarsu”yu yaşadığı hayat olarak düşünürsek; şairin, hayatında bir eser, bir iz bırakmadığı, ölümden sonrasının da onun hayalinde, inanç dünyasında bir yerinin ve anlamının olmadığı vehmine kapılmış olduğu düşünülebilir.

Şair; yaşamı, ölümü ve ölümden sonrasını düşündüğü bir anda, ölüm sonrasında umduklarını bulamayacağı düşüncesinin ona verdiği bedbinliğe rağmen, yine de yaşamın ne kadar güzel olduğunun farkındadır. Bunu yaşam için kullandığı “büyü”, “türkü” ve “gök parçası, dal demeti, kuş tüyü” ifadelerinden anlıyoruz. Ancak şairde yaşamın çekiciliğine rağmen ağır basan düşünce ölüm sonrasıyla ilgilidir. Çünkü şiirin on dizesinin yedisinde “ölüm, boşluk, bozuldu, yok, karanlık, gece, ha olmuş ha olmamış” gibi ölüm ve ölüm sonrasıyla ilgili kelime veya kelime gruplarının geçtiği görülür. Şair sadece hayatın sonuna yaklaştığının değil, aynı zamanda ölümün ve ölüm sonrasıyla yaklaştığının farkındadır; ancak o büyü niteliğindeki yaşamından da geride bir eser kalmamıştır, arayanı soranı yoktur ve olmayacağını düşünmektedir. Böylece onda ölümden sonra da umduğunu bulamayacağı fikri hâkim olmaya başlamıştır. Bu düşünce ve duygulanış, şairi belli bir süre de olsa ruhî huzursuzluğa, boşluğa ve bedbinliğe sürüklemiş olmalıdır. Bütün bunlar şiirin temasının; hayattan umduğunu bulamayışın, ölümden de umduğunu bulamayacak olma düşüncesinin şair üzerinde yarattığı ruhsal durum etrafında teşekkül ettiğini gösterir. Netice olarak bu şiirin teması “ölüm sonrasıyla bir boşluk ve yokluk olduğu düşüncesi”dir.²⁶ Çünkü bu şiir, şairin ölümü ve ölüm sonrasıyla düşünürken yazdığı bir metindir. Metinde “Nasıl hatırlamazsın o türküyü” dizesi şaire onca yılın ve yaşanmış güzelliklerin ölümden sonra hatırlanmayacak derecede sanki “yaşanmamış” hissi

²⁶ Bu tema, temayı oluşturan temel duygu veya düşünce birkaç farklı şekilde ifade edilebilir. Söz gelişi “Ölümden Sonra’da kendisinden ‘bir şeyler umulan’ ölümün çare olmadığı anlaşılır.” (*İkaros’un Yeni Yüzü Cahit Sıtkı Tarancı*, Akçağ Yayınları, Ankara 2002, s. 225) diyen Ramazan Korkmaz’ın bu yorumundan yola çıkarak bu şiirin temasını “kendisinden ‘bir şeyler umulan’ ölümün çare olmadığı duygusu/düşüncesi” şeklinde ifade etmek de mümkündür.

verdiğine ve şair ölümden umduklarını bulamayacağı vehmine kapıldığına göre, o hem hayatı “yaşanmamış” hem de ölüm sonrasını “yaşanmayacak bir yokluk” olarak hissetmiş ve düşünmüş olmalıdır.

Mehmet Kaplan'ın tespitlerine göre “ölüm” ve “fanilik” Cahit Sıtkı'nın hemen hemen bütün eserlerinde açıkça veya sezdirme yoluyla ele aldığı konulardır. Onun birkaç şiiri dışında, diğer şiirlerinde varlık ötesi âlem, Tanrı, insanı fanilik ve yalnızlık duygusundan kurtaran tarihî ve sosyal çevre fikri yoktur. Şüphecilik, dine karşı cephe alma veya kayıtsız kalma, dinsizliğe kayış gibi temayüllerle birlikte derin temellere dayanmayan bir zevkperestliği (sadece günü, anı yaşama duygusunu) önceleyen Cumhuriyet neslinin temsilcilerinden biri olan Cahit Sıtkı'da ölüm bir fikr-i sabit gibi şairin yakasını bırakmaz.²⁷ Bu anlamda onun birçok şiirinde yukarıda tespit edilen temaya yakın temalarla karşılaşmak her zaman mümkündür.

Sonuçlar

1. Bir şairin ister yaşamış olsun ister olmasın özel bir duygu veya yaşantıyı günlerce, bazen de aylarca, hatta yıllarca işleyerek ortaya çıkardığı bir şiire okurun yeterince nüfûz etmesi, tam anlamıyla şairin anladığını veya anlatmak istediğini anlaması ne kadar mümkündür? Ancak bu soru, yine de şiirin temasının yakalanamayacağı anlamına gelmez. Çünkü elimizde dil denen mucizenin bizim de kendi kültürümüze, birikimimize, zevk ve kabiliyetimize göre anlayabildiğimiz kelimeleri vardır. Kelimelere, kelime birliklerine, dizelere ve dizeler arasındaki ilişkilere, en önemlisi de şiirin bütününe yoğunlaşarak metnin öz duygusunu sezebilir ve bunu yine kelimelerle ifade edebiliriz. Ancak bu ifade ediş anına kadar geçen sürede birkaç aşamalı ve aynı zamanda iç içe geçmiş dört farklı kayıp söz konusu olmaktadır. Duyguların hissedildiği andan itibaren giderek unutulması veya sonraki hatırlamaların ilk duyulduğu anın yerini tutmaması gerçeğinden hareketle, şairin bir hissi ilk duyduğu andan sonra hissettiklerini/yaşadıklarını dizelere aktarırken yaşadığı kayıp birinci kayıptır. Kelimeler, kifayetsizlikleri sebebiyle, duyulanları ilk andaki hislenişi vermek bir tarafa, dizelere dökerken hatırlanmaya çalışılanları bile birebir yansıtmaktan uzaktır. Bu da ikinci kayıptır. Üçüncü kayıp okurun, şairin duyduklarını anlamaya çalışırken onun hissettiklerine yaklaşamama sorunundan doğan kayıp; dördüncüsü ise okurun, şiirin temasını ifade ederken yine kelimelerin duyguları anlatmak bakımından sahip oldukları yetersizlikten kaynaklanan kayıptır.

2. Şairlerin ele aldığı evrensel ve genel geçerliği olan, tek başına hemen hemen hiçbir duygu veya düşünce değeri taşımayan 'aşk, sonsuzluk, ölüm...' gibi kelimeler

²⁷ Mehmet Kaplan, *Şiir Tahlilleri 2*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1998, s. 100-106.

ancak 'konu' olabilirler. Oysa temayı şairin duyduklarının özü verebilir ancak. Çünkü tema, konunun tekliğinden çıkan, ama çeşitlenen, farklılaşan, duygu-düşünce ve hayalleri okurun hissetmesini sağlayan bir canlı ögedir. Yani temayı belirleyen konu değil, aksine konuyu belirleyen temadır. Kısacası önce tema doğar şairin kalbinde/zihninde, sonra ortaya "şiir" çıkar. Okurlar da o şiirin konusunu –çoğunlukla– hemen tespit edebilirler, ancak temayı bulmakta zorlanırlar. Çünkü şairin o şiirin bütününe olduğu kadar farklı birimlerine yerleştirdiği sade veya karmaşık duygu ve düşünceleri, bunlar arasındaki ilişkileri tam olarak anlamamış ve yakalayamamışlardır. O sebeple bir şiirin temasını bulabilmek için şiir üzerinde biraz fazlaca düşünmek, şiirin yansıttığı duyguyu duymak için özel çaba harcamak gerekir. Yani şiiri anlamak her zaman kolay görünür, ancak gerçek böyle değildir. Söz gelişi Yahya Kemal'in şu ilgi çekici tecrübesi bu konuda önemli bir fikir vermektedir: "Meselâ ben Baudelaire'perest olmama rağmen bir sahifedeki şiirini o zaman anlayıp, öteki sahifedeki şiirini seneler sonra anlamışım."²⁸

3. Şiirlerin konu ve temalarının çoğu zaman birbirine karıştırıldığı açık bir gerçektir. Söz gelişi Yahya Kemal'in "Açık Deniz"inin konusu 'sonsuzluk'tur veya bazı araştırmacıların tema olduğunu söylediği 'sonsuzluk duygusu'dur; ancak sonsuzluk duygu ve düşüncesinin ne kadar çok farklı şekillerde tezahür edebileceğini dahi kestirmemizin mümkün olmadığı bir evrende yaşıyoruz. Binlerce çeşit duygu ve düşüncenin, akıl almaz hayallerin, saniyeden daha kısa zaman dilimlerinde gelişen, değişen ve çatışan hislerin, algıların ve anlayışların var olduğu bir hayatın içinde sonsuzluğun tek bir şekilde anlaşılması ve anlatılması kadar gerçeklerden uzak bir şey olamaz. O hâlde neredeyse her sonsuzluk konulu şiirin birbiriyle benzeşen veya birbirinden farklı temalarının olabileceğini unutmamak gerekir. Kısacası konunun tekliği, temanın ise çeşitliliği prensibi her zaman dikkate alınmalıdır. Söz gelişi 'aşk' bir konudur, ancak edebiyatımızda bugüne kadar binlerce aşk şiiri yazılmıştır. Bu şiirlerin her birinde aşkın farklı yönleri, farklı aşk türleri, birbirinden birçok noktada ayrılan aşkı anlayış ve algılayış örnekleri, şairlerin aşk yaşantılarının değişik tezahürleri işlenmiştir. Üstelik aşkın aynı açıdan ele alındığı şiirlerde bile her şairin, hatta aynı şairin dahi o hissi duyusu, aktarışı, söylemi farklılaşabilmektedir. Bütün bu düşünceler aynı konunun işlendiği birçok şiirde farklı temaların olabileceğini göstermektedir. Diğer taraftan yine de insan zihninin anlamayı kolaylaştırmak için sınıflandırmaya başvurduğu ve aynı konunun işlendiği şiirlerin temalarında da bazı benzerlik ve aynılıklar görülebileceği unutulmamalıdır.

4. Bazı şiirlerin teması bir veya iki-üç kelimeyle değil, neredeyse cümle boyutundaki bir ifadeyle dile getirilebilmektedir. Yani temayı iki veya üç kelimeyle anlatmak gibi bir zorunluluk yoktur. Şiirin öz duygu veya düşüncesi, eğer temasını kısaca

²⁸ Sermet Sami Uysal, *Yahya Kemal'le Sohbetler*, Kitap Yayınları, İstanbul 1959, s. 122.

ifade için yeterli değilse o zaman temayı bir cümleyle belirtmek yerinde olacaktır. Söz gelişi Şerif Aktaş, Cahit Sıtkı'nın "Korktuğum Şey" başlıklı şiirinin temasını şöyle ifade etmiştir: "Öyleyse metnin teması, yaşama sevinci ile bu sevinci yok eden yalnızlık ve çaresizlikten kaynağını alan yok olma endişesidir."²⁹

5. Her şair ve yazarın çoğu eserinin üslup, işleyiş, bakış açısı değişmekle birlikte bir şairin çoğu şiirinde belli başlı konuların ve temaların dışına çıkmadığı da yapılan araştırmalarda tespit edilmiştir. İşlediği konu ve temalar açısından bazı şairlerde diğerlerine göre daha fazla çeşitlilik görülse de aslında her şair ve yazarın, 'monothématique' ve 'etymon spiruel' teorilerinin de desteklediği üzere, birkaç konu veya tema etrafında eserlerini yarattığı isabetli bir görüş olarak telakki edilmektedir.

6. Türkiye'de tema terimi üzerine çok düşünülmediği, birbiriyle çelişen tanımlardan hareket eden bazı araştırmacıların bu tanımlar üzerinde hiç kafa yormadan, bunların doğruluğunu sorgulamadan araştırmalarını yürüttüğü görülmektedir. Akademik çevrelerde temanın ne olduğunun yeterince bilinmemesi, -terimin sınırları bilinmeyince ve üzerine uzun uzun düşünülmeyince- doğal olarak şiirlerin temalarının doğru tespit edilemeyişi sonucunu ortaya çıkarmakta, bu da akademik çalışmaların sıradanlaşmasına yol açmaktadır.

7. Yukarıda Cuddon ve Lopez'in tanımlarından yapılan çevirilerde görüldüğü üzere bu Batılı kaynakların temaya bakışı da bu çalışmadaki bakış açısıyla aynıdır. Ancak yine de Batı dil tarihinde temaya yüklenen anlamlar açısından olduğu kadar, edebiyat araştırma ve metin çözümleme çalışmalarında da Batılı araştırmacıların bu terimi nasıl anladıklarının uzun soluklu bir çalışmayla dikkatlere sunulması büyük önem taşımaktadır.

8. Bu makalede "tema" terimiyle ilgili ileri sürülen görüşler mutlak değildir. Bu sebeple tema konusunda farklı düşünen akademisyenlerin hem bu yazıda görebildikleri eksikleri gidermelerini veya yanlışları düzeltmelerini hem de "tema"nın anlaşılmasına katkıda bulunmalarını temenni ediyorum.

KAYNAKLAR

Aktaş, Şerif, "Halit Ziya Uşaklıgil'in Romanlarında Tema", *Türk Dili*, S 529, Ocak 1996, s. 107-115.

_____, Yakup Çelik ve Mustafa Kardeşin, *Lise Türk Edebiyatı 9*, Bilge Ders Kitapları Yayıncılık, Ankara 2005.

_____, *Şiir Tahlili -Teori Uygulama-*, Akçağ Yayınları, Ankara 2009.

Alptekin, Turan, *Bir Kültür Bir İnsan*, Nakışlar Yayınları, İstanbul 1975.

Boynukara, Hasan, *Modern Eleştiri Terimleri*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1997.

²⁹ Şerif Aktaş, *Şiir Tahlili -Teori Uygulama-*, s. 240.

- Cuddon, J.A., *Dictionary of Literary Terms & Literary Theory*, Penguin Books, London 1999.
- Çetin, Nurullah, *Şiir Çözümleme Yöntemi*, Öncü Basımevi, Ankara 2003.
- Çetişli, İsmail, *Edebiyat Sanatı ve Bilimi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2008.
- Çıkla, Selçuk, "Halit Ziya ve Mehmet Rauf'un Hayatları ile Romanları", *Dergâh*, S 142, Aralık 2001, s. 14-17.
- Issı, Ahmet Cüneyt, "Çile'nin Ukde'si: Uyanıklığın Çilesi", *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, S 63, Mayıs 2005, 46-48.
- Kaplan, Mehmet, *Şiir Tahlilleri 2*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1998.
- Karakuş, Hidayet, "Nâzım'ın Şiirinde Temalar", *100. Doğum Yıl Dönümünde Nâzım Hikmet'e Armağan*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002, s. 21-114.
- Karataş, Turan, *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, 2. b., Ankara 2004.
- Kısakürek, Necip Fazıl, *Çile*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2005.
- Korkmaz, Ramazan, *İkaros'un Yeni Yüzü Cahit Sıtkı Tarancı*, Akçağ Yayınları, Ankara 2002.
- Lopez, Diana Lyn, "Theme", 16.06.2012 tarihinde http://litera1no4.tripod.com/themepoetry_frame.html adresinden erişildi.
- Mengi, Mine, "Divan Şairinin Dilindeki Edebiyat Terimleri", *Divan Şiiri Yazıları*, Akçağ Yayınları, Ankara 2000, s. 13-21.
- Moran, Berna, *Edebiyat Kuramları ve Eleştirisi*, İletişim Yayınları, İstanbul 2008.
- Önal, Mehmet, "Yeni Türk Edebiyatında Terimleşme ve Tematik Yapı Meselesine Dâir Düşünceler", *Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı*, 1998, s. 271-279.
- _____, *Yeni Türk Edebiyatı-En Uzun Asrın Edebiyatına Teorik Bir Yaklaşım*, 2. Kitap, Akçağ Yayınları, Ankara 2009.
- Özbalcı, Mustafa, "Şiire ve Şâire Dair Bazı Notlar", *Kültür Köprüsü*, Akçağ Yayınları, Ankara 2000, s. 85-105.
- _____, "Şiir Üzerine Düşünceler", *Kültür Köprüsü*, Akçağ Yayınları, Ankara 2000, s. 106-149.
- Özdemir, Emin, *Yazınsal Türler*, Bilgi Yayınları, Ankara 2002.
- Sartre, Jean-Paul, *Edebiyat Nedir*, çev. Bertan Onaran, Can Yayınları, İstanbul 2005.
- Şener, Muhsin, "Kolayı Seçme Rahatlığı", *Şiir Odası*, S 2, 2000, s. 12-13.
- Tarancı, Cahit Sıtkı, *Otuz Beş Yaş*, Can Yayınları, 7. b., İstanbul 1992.
- Tural, Sadık Kemâl, "Şiirin Dünyasına Yaklaşmak III", *Konevi*, S 13, Ekim 1983, s. 5-9.
- Uysal, Sermet Sami, *Yahya Kemal'le Sohbetler*, Kitap Yayınları, İstanbul 1959.
- Yetkin, Suut Kemal, *Edebiyat Konuşmaları*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1993.